

Marta Balázsová bola koketa, ktorá sa nudila na smrť v Debrecíne, mestečku stratenom kdesi v Maďarsku, kam v roku 1927 ako oblastného riaditeľa preložili jej manžela Edgara, vrchného inžiniera maďarských železníc. Bolo jej smutno za bezstarostným životom operetnej speváčky, keď sa opájala Offenbachom a Lehárom. Od trémy predtým, ako sa zdvihne opona, ako sa zachveje sála pri slávnych pasážach, zadržovala dych, zažívala veselé noci so súborom po predstaveniach, nekonečné turné vlakom alebo autokarom do Bratislavy, Bukurešti, do Rakúska a Nemecka, ovácie divákov, z ktorých naskakovala husia koža, a ďakovačky, z ktorých sa jej točila hlava, keď mala v Záhrebe sladkých sedemnášť. Vo dvoch veľkých bledomodrých zošitoch mala odložené novinové články, a aj keď práve nerozumela jazykom, v ktorých boli napísané, svoje meno v nich vždy našla. Tie zožltnuté výstrižky hovorili o nej, o jej prenikavom sopráne, ktorý dosahoval také výšky, že by jej mohol otvoriť dvere do opery, do tej pravej, kde sa spieva Verdi a Bizet, keby... keby... už presne nevedela, či šlo o väčšie šťastie alebo trochu lepší hlas, alebo o väčšiu dávku odvahy. Mohla spievať ešte niekoľko rokov, keby nemala ten panický strach z budúcnosti, strach, že skončí ako tie staré zatrpknuté speváčky, ktoré sa zoskupili vzadu na javisku v zbore, odkiaľ ich potom bez milosti prepúšťali. Marta sa dokázala usadiť skôr, dobre sa vydať, držala si úroveň a pohrdala nevzdelanými debrecínskymi malomeštičkami s ich drsným prízvukom z Hajdu, tej zapadnutej provincie, kde sú iba tuláci, medvede a lesy.

Marta si vo svojom vyhnanstve pestovala dve vášne: svojho malého Tibora, ktorého všetci obdivovali pre jeho krásu, anjelský úsmev a láskavosť, a Francúzsko. Po vojne navštívila Paríž. Tie bláznivé časy, ktoré v jej prípade trvali iba polroka, ju poznamenali do konca života. Doteraz o ňom hovorila s dojatím ako o významnom období svojho života. Každý mesiac jej prichádzali časopisy *Illustration* a *Petit Echo de la Mode* ako dar z nebies. Život jej osvetľovalo svetlo z nábrežia

Seiny podobne ako životy jej troch priateľiek, ktoré obrátila na svoje nové náboženstvo: stať sa Parížankou. Žiť, hovoriť, chodiť, jesť, obliekať sa ako Parížanka. Marta pestovala rafinovanosť vo všetkých podobách. V tej krajine, v ktorej bolo vrcholom kulinárstva ragú prevarené na kašu, sa usilovne snažila presadzovať francúzsku gastronómiu a časom sa z nej stala nedostihná kuchárka. Opovrhovala posmeškami miestnych pipiniek, ktoré sa obliekali v obchode s dámskou konfekciou na Arpádovom námestí, ktorého majiteľka verila tomu, že stredom vesmíru je Viedeň. Marta si nechávala posielat šaty od Madeleine Vionnetovej, ktorú milovala pre jej rozšírené sukne, vypasované živôtky a milé blahoželania k Novému roku, ktoré od nej pravidelne dostávala. Marta bola prvá Maďarka ostrihaná na chlapca. Milovala zvonovité klobúky a dodržiavala tradíciu jazyka stužiek, ale Maďari boli tupci, ktorým klobúk slúžil len na to, aby im zakryl hlavu. Netušili, že stužka s jedným koncom nahor znamená, že kráska je zasnúbená, alebo že ruža v klobúčiku naznačuje, že jej srdce je voľné. Marta čítala francúzske romány, ktoré jej posielal kníhkupec z Rue du Bac. Jej božstvá sa volali Radiguet, Cocteau a Léon-Paul Fargue, ohnivý a neuchopiteľný básnik, s ktorým sa stretla na akejsi slávnosti na Montparnasse a prežila s ním krátke milostné dobrodružstvo. Sprevádzal ju po Paríži. Bol zábavný, energický a každého poznal. Vďaka nemu sa zoznámila s Modiglianim, Picassom a Erikom Satiem. Ako svätú relikviu uchovávala zbierku milostných básní, ktorú napísal len a len pre ňu a ktorú poznala naspamäť. Dva roky si písali, potom už na jej listy neodpovedal. S nočnými básnikmi to tak často býva.

Tibor Balázs sa naučil rozprávať skôr po francúzsky ako po maďarsky. Marta ho však nikdy neodnaučila od prízvuku, ktorý ju doháňal do šialenstva. Neustále ho opravovala, aby mu zlepšila výslovnosť. Tiborko to však nedokázal. Napísala Cocteauovi, ktorý mal taký krásny hlas, a prosila ho o radu. Odpoveď nedostala. Pomyslela si, že keď syn vyrastie a bude žiť v Paríži, prízvuk sa mu upraví. Nedokázala si predstaviť,

že by mohol žiť niekde inde. Celé hodiny sa s ním rozprávala po francúzsky. Otec neznášal toto biffľovanie, ktorému vôbec nerozumel, ale nedokázal vzdorovať Marte a jej francúzske rozmery znášal, hoci mal vždy na konci mesiaca dojem, že ho to vychádza trochu draho. Matka rozvíjala synove umelecké sklony, takže ho prijali na konzervatórium dramatických umení v Budapešti a chystal sa rozbehnúť skvelú kariéru, no práve vtedy Európu zachvátil požiar.

Plány sa teda odložili na neskôr, a keď prišiel opäť mier, bez ohľadu na nástup komunistického režimu sa z Tibora stal prvý milovník, o ktorého sa maďarskí režiséri len tak trhali. Jeho agent Imré Faludy dával kvôli nemu počas desiatich rokov inscenovať francúzskych a nemeckých klasikov. Tibor triumfoval v *Don Juanovi*, *Bérénici*, *Lorenzacciovi* a v *Hamburskom princovi*. Zamestnávalo ho aj tých niekoľko režisérov, ktorí dokázali točiť filmy. Tiborovi šla karta.

V roku 1952 jeden z jeho filmov *Návrat kaukliarov* Istvána Tamása premietali na festivale v Cannes. Kritika bola z filmu nadšená, publikum už menej. Festivaloví hostia sa vášnivo hádali, či ide o dôvtipnú propagandu alebo o oslavu stratenej slobody. Týždeň sa hovorilo o tom, že by za svoju postavu dojemného zloducha mohol dostať cenu za najlepší mužský výkon. Bol to vrchol jeho kariéry, keď kráčal po schodoch vo svetle fotografických bleskov za nadšeného potlesku. Otvárali sa pred ním všetky možnosti. Patril mu celý svet, no potom premietli film *Viva Zapata* a všetkých hercov prevalcoval Marlon Brando. Cenu dostal on a na Tibora sa zabudlo. Na slávnostnej večeri chcel Imré využiť Tiborov úspech a požiadať o azyl vo Francúzsku. Mal preňho ponuky talianskych producentov na dobrodružný historický film hneď na september a na začiatok nasledujúceho roku film o gangstroch. Scenár bol adaptáciou románu Chestera Himesa. Tibor ponuky nadšene prijal. Honorár nebol ohromný, dostal by percentá z predaja lístkov. Pri nízkorozpočtových filmoch človek nemôže mať vysoké nároky. Dôležité bolo mať prácu.

„A mama?“

„Veď vieš, že...“

Tibor si uvedomil, že ak zostane na Západe, už ju nikdy neuvidí. Existuje prah podlosti, ktorý nikto nedokáže prekročiť. Predstavil si ju osamelú v Debrecíne, ako sa neustále pýta, prečo ju jej milovaný syn opustil. So zármutkom v srdci sa vrátili do krajiny šťastných pracujúcich, kde Tibora považovali za národného hrdinu a najlepšieho z hercov, obeť imperialistickej nespravodlivosti, a tak mohol hrať v *Galileovi*.

Na prstoch jednej ruky by sa dali zrátať tí, čo poznali pravdu. Krásny Tibor, najpopulárnejší herec svojej krajiny, ktorému by Maďarky obetovali čokoľvek, vášnivo miloval svojho agenta Imrého. Ich láska bola vrúcna, no museli ju skrývať. V tých rokoch sa strana s asociálmi a ich protiproletárskymi láskami nemaznala. Imré bol natoľko inteligentný, že muža svojho života oženil so svojou sekretárkou, čo doviedlo niekoľko miliónov Maďariet do zúfalstva a zároveň ich to ubezpečilo o nepravdivosti klebiet, ktoré kolovali medzi ľuďmi.

Na olovenej oblohe sa objavili trhliny. Nečakané škáry, neznáme miesta, odkiaľ prichádzali závaný slobody. Urobíte krok. Čakáte hvizd policajnej píšťalky. Žiaden žandár tam už nie je. Urobíte druhý krok, tretí a ďalší. V jednej chvíli ste už tak ďaleko, že nemôžete cúvnuť. Musíte ísť ďalej. Nech sa stane, čo sa stať má. Tomu sa hovorí revolúcia. Tibor hral v *Živote Galilea* v divadle Vigszínház. Nebola to prvá Brechtova hra, v ktorej dostal rolu. Imré získal všetky úradné povolenia. Nebolo sa čoho báť. Šlo o marxistického a uznávaného autora. Po treťom predstavení bola hra bez udania dôvodu zakázaná. Zrejme pre pár hlúpych porovnaní a podobností týkajúcich sa neznášanlivosti a dogmatizmu. Predtým by zákaz prešiel bez povšimnutia. Nikomu by ani nenapadlo o tom hovoriť. Ale bolo 16. októbra 1956, v spoločnosti to vrelo a ľudia sa začali búriť. Študenti usporiadali proti zakazu demonštráciu. Do troch dní sa z Tibora stal symbol potláčaných slobôd. Poskytol niekoľko rozhovorov, potvrdil, že stojí za demonštrantmi, verejne spálil svoju stranícku legitiáciu a povzbudzoval svojich krajanov, aby sa vzbúрили a neustupovali. Rovnako ako ostatní bol presvedčený, že nastali

posledné dni nenávideného režimu a že opäť získajú slobodu. Celý herecký súbor sa v tom rozohnení rozhodol hru zahrať. Každý večer v najväčšej univerzitnej prednáškovej sále zákaz porušovali pred nadšeným publikom, ktoré do deja neustále zasahovalo, pokrikovalo na inkvizičný tribunál a Galileovi tleskalo. Tibor nebol žiaden hrdina. Nič v jeho živote ho nepredurčovalo na to, aby sa stal vodcom más. Nechal sa uniesť vlnou vzbury, ktorá zaplavila celú krajinu. Keď 4. novembra Rusi obkľúčili Budapešť, pochopil, že odpor je márný. Nedá sa bojovať holými rukami proti päťdesiat sedemtisícovej armáde vyzbrojenej dvetisícšesťsto tankmi T 54 vybavenými koaxiálnymi guľometmi. Celý týždeň kládli hrdinský, zúfalý a zbytočný odpor. Tibor sa vydal do Debrecína po Martu. Štrajk, hromadný útek a panika mu v tom zabránili. Šiesteho sa ľudia zbláznili. Lietadlá vysadili britských a francúzskych parašutistov pri Suezskom prieplave, aby ho získali späť. Keď sa na nich Rusi a Američania karhavo zamračili, ustúpili so stiahnutými chvostami, a zatiaľčo Rusi sa im vyhrážali jadrovými raketami, nikto sa nestaral o to, čo robia v Maďarsku.

Deviateho, po troch dňoch, keď vyčkávali v chlade a snehu, sa Tiborovi a Imrému podarilo utiecť do Rakúska. Doma nechali všetok majetok a vo Viedni sa ocitli s prázdnyimi vrecami. Mesiac prežili vďaka tomu, že predali auto. Akú prácu mohli čakať v tomto pochmúrnom meste, ktoré pripomínalo operetné kulisy a kde blúdili tisícky ich vyplašených a stratených krajanov? „V Paríži ma poznajú,“ tvrdil Tibor, keď si spomenul na prijatie v Cannes.

[2]

Šport som neznášal. Aj športovcov. Sú to trtkovia a smrdia. Ale aj tak som bežal ako blázon za Cécile, ktorá napriek tomu, že fajčila dve škatulky denne, poskakovala ako srnka. Takmer ma trafil šľak. Srdce mi búšilo, spánky mi horeli, nohy sa plántali ako handry, a to som bol nefajčiar. Z času na

čas sa za mnou obzrela a spomalene behala dookola, aby som mal čas ju dobehnúť. Len čo som bol pri nej, jedným dychom sa ma pýtala: „Ako ti to ide?“

Bol som celý červený a mokrý. Z hlavy sa mi parilo. Z nosa mi to tieklo ako z kohútika. Nenamáhal som sa jej odpovedať, pretože na odpoveď nečakala a drobným poklusom sa znovu rozbehla. Oboma rukami som si pridržieval Pierrove šortky, aby mi nespadli.

„To sa nikdy nezastavíme?“

Márne som kričal, ona bežala ďalej. A čo ak za tou hlúpou potrebou cvičenia bolo niečo iné? A čo ak za tou anjelskou tváričkou skrývala pokrytecký úškrn? Čo ak sa mi chce pomstiť za to, čo jej spravil Franck? Stačilo si prečítať *Ifigéniu*. Nedalo sa to vylúčiť. Zvalil som sa na lavičku. Ona sa vzdalovala. Keď ma neuvidí, bude sa musieť vrátiť. Mal som plné zuby toho, ako obiehame Luxemburské záhrady a vírime prach. Tu sa majú ľudia prechádzať. Nie je to žiaden štadión. Park, v ktorom sa sníva a číta pri Medicejskej fontáne. A nešaškuje sa tu v priveľkých trenkách.

Ráno som zvonil desať minút, aby som ju vytiahol z postele. Uvaril som jej silnú kávu s mliekom. Objavila sa v citrónovožltej pletenej kombinéze.

„Čo si o tom myslíš?“

„Je originálna.“

„Je americká. Stála celý majetok. Kde máš svoje veci?“

„Myslel som si, že sa pôjdeme prejsť do Luxemburských záhrad.“

„Musíš mať športový úbor.“

Odtiahla ma do Pierrovej izby. Od jeho odchodu uplynulo už štrnásť mesiacov. Izba bola v stave, v akom ju zanechal. Neustlaná posteľ, pokrčené prikrývky, dva vankúše, asi desať kôp kníh, na zemi gramofón so singlami všade naokolo, šaty rozhádzané, kde sa len dalo, a na stole otvorená fľaša koňaku a dva prázdne poháre. Ten neporiadok a prach, ktorý okolo každého predmetu vytvoril svätožiaru, vzbudzovali dojem zátišia, akoby tam Pierre a ani nik iný nikdy nebýval. Cécile

otvorila skriňu, vytiahla z nej kopy svetrov a košieľ a hodila ich na zem. Našla biele šortky s fialovým lemovaním a víťazoslávne mi ich podala.

„To nemyslíš vážne, že si to mám obliecť.“

„To sú Pierrove šortky. Nepoľahuj nosom, lezie mi to na nervy.“

„Robím, čo môžem. Takí ako ja by sa do nich zmestili dvaja.“

„Opasok to spraví.“

Navliekla ma do tých bielych šortiek a do flakátého bieleho trička s fialovým lemovaním univerzitého rugbyového klubu s číslom 14 na chrbte. V zrkadle som zbadal klauna.

„Vyzeráš ako ozajstný hráč rugby,“ vykrikla na mňa.

„Nemali by sme radšej poupratovať? Mohol by som sa pustiť do jeho izby. Keď sa vráti, bude rád, že je tu čisto.“

„To spravíme neskôr. Musím roztriediť jeho knihy.“

Niekoľko zazvonilo. Domovníčka priniesla poštu. Prišiel list od Pierra. Cécile horúčkovo roztrhala obálku a začala čítať. Jej úsmev zvädol. Zamračila sa, a skôr ako som sa stihol ozvať, celá sčervenala, list roztrhala a zahodila ho do koša.

„Čo sa do toho pletie? Azda ja pchám nos do jeho záležitostí? Už aj on ma serie!“

Rozzúrená odišla z miestnosti. Pozbieral som kúsочки a na nízkom stolíku som list s trochou námahy znovu pozliepal ako skladačku:

Milá Cécile,

od posledného listu nič nové. Je tu zima ako v Paríži. V jednom kuse sme prilepení na rádio a počúvame, čo sa deje v Alžírsku. Určite vieš o tom to isté, čo ja. Nevyriešil som žiadnu z otázok, ktoré som si stanovil. Čas tu nemá žiaden význam. Nevieam, nakoľko ma ovplyvnila táto krajina, ale stávam sa fatalistom. Svoju teóriu som podrobne predstavil trom kartárskym kamarátom. Považujú ma za blázna. Medzi dvoma partiami sme to dlho preberali. Prečítal som im niekoľko pasáží zo svojej knihy. Myslel som si, že mi zatlieskajú a budú ma podporovať. Nechápu nič z toho, čo im hovorím, ani prečo

sa vôbec namáham s nejakou teóriou revolúcie. Nechcú o tom ani počuť. Je to o to zaujímavejšie, že sú to robotníci, roľníci alebo nezamestnaní chlapíci. Skôr ako sa pustím do písania poslednej časti, urobím podrobnejší prieskum. Myslím, že sa mi to podarí, pretože moji muži ma považujú za výnimočného dôstojníka, lebo ich neurážam a od rána do večera po nich nevriekam. Veľa si od toho prieskumu skutočného života sľubujem, aby som si ujasnil, ako ďalej.

Ako si na tom so svojou diplomovkou? Rád by som o nej niečo počul. Netrpezlivo čakám, ako spracuješ otázku Aragona, surrealizmu a jeho rozchodu s Bretonom. Možno by sa oplátilo položiť si otázku, aký bol historický základ surrealizmu a kto zradil čo alebo koho. Pošli mi pár stránok na ukážku. Musíš sa toho držať. Ja ťa poznám. Budeš mať chuť vyskúšať niečo iné. To by bola veľká chyba. Prioritou je teraz diplomovka. Určite dostaneš vyznamenanie. Potom môžeš ísť na psychológiu. Teraz by to bola obrovská hlúposť. Nemáš právo obetovať roky námahy pre nejaký rozmar. Môžeš si byť istá, že so psychológiou si nenájdeš prácu, zatiaľ čo so svojím diplomom dostaneš učiteľské miesto, a aj keď ľudia na to nadávajú, je to dobrá práca. Si na to ako stvorená...

Rovnakým tónom pokračoval skoro celú nasledujúcu stranu. Pokiaľ šlo o takt, Pierre bol ako slon v porceláne. Snažil som sa list lúštiť ďalej, keď sa Cécile vrátila ako fúria.

„To si mu povedal ty?“

„Nie!“

„Hovorila som o tom iba s tebou!“

„Ja som mu nič nepovedal. Ani som mu nepísal.“

„Ako vie, že nechcem dokončiť diplomovku?“

„To neviem!“

„To nie je možné, Michel. Klameš!“

„Píše o tom v podmieňovacom spôsobe, hypoteticky. Dôkazom je, že si sa ešte nerozhodla. Ešte o tom len uvažuješ. Je to normálne, že ti brat chce poradiť.“

„Seriem na neho a na tie jeho sprosté rady!“

„Tak si sadni a napíš mu to. Určite sa poteší.“

„Čo sa do toho pletieš? Pýtala som sa ťa na niečo? Som si istá, že si to bol ty. Si malý nenápadný bonzák.“

„Ako by som mu to mohol povedať, keď ani nemám jeho adresu?“

„Prisahaj, že si mu to nenapísal.“

„Prisahám!“

„Čestné slovo? Pozeraj mi do očí.“

„Máš moje slovo, Cécile. Mne je úplne jedno, či študuješ literatúru alebo psychológiu.“

„Braček je nejaký bystrozraký.“

„Pozná ťa.“

„Ten si moju diplomovku neprečíta. Poď, ideme si zabehať.“

Na lavičke sa mi už dýchalo lepšie. Cécile sa vracala.

„Nebudeš sa predsa zastavovať každých päť minút.“

„Som vyčerpaný! A padajú mi šortky.“

„Mám toho dosť. Stále sa len sťažuješ!“

„A ty si hádam stále príjemná? Si hrozná! Úplná dračica! Ak sa ti chce behať, tak choď a dobre sa bav. Ale bezo mňa!“

„Pierre má pravdu, si malý sráč!“

Rozzúrený som zamieril k východu zo záhrady. Párkrát sme sa už takto pohádali, ale nikdy nie takýmto spôsobom. Prišiel som k mreži, no jej hlas som nezačul. Otočil som sa. Cécile zmizla. Nemohol som sa takto oblečený vrátiť domov. Moje veci ostali u nej. Musel som tam ísť. Čakal som na ňu dobrú hodinu posediačky na schodoch. Prekvapilo ju, že ma vidí.

„Čo tu robíš?“

„Mám u teba veci.“

„Tak poď, dáme si kávu.“

„Nechcem.“

„Tak ti spravím čokoládu?“

„Počúvaj, Cécile, prezlečiem sa a hneď pôjdem.“

„Už teda nie si môj braček?“

Nedokázal som jej odolať. Vedela to.

„Si nejaká protivná.“

„Prestala som fajčiť.“

„Naozaj? Odkedy?“

„Týždeň som sa cigariet ani nedotkla. Si jediný, na kom sa môžem odreagovať.“

Zo stola zhrabla zvyšky Pierrovho listu, šliapla na pedál koša a vyhodila ich. A tak sme zase sedeli pri káve s mliekom. Čokoláda jej už došla.

„To si mi nemohla povedať?“

„Prečo si myslíš, že som začala športovať? Pribrala som viac ako kilo.“

„Si bacuľka.“

„Priberiem ešte sedem. Nedá sa tomu vyhnúť. Mám kamarátku, ktorá pribrala desať kíľ. Budem bacuľatá. Tebe sa to páči?“

„Možno to nebude tak vidno.“

„To sa nestane!“

Zmizla. Vrátila sa s fotografickým albumom. Vytiahla jednu fotku.

„To je moja mama pred svadbou. Vážila štyridsaťosem kíľ.“

Rýchlo otáčala stranami a zastavila sa na konci albumu. Prstom ukázala na čiernobielu fotografiu, kde jej mama pózovala v kožuchu pred Akropolou.

„O pätnásť rokov neskôr mala o tridsať kíľ viac. Nechcem byť ako ona.“

„Tomu sa dá vyhnúť.“

„Práveže nie, dcéry sa nakoniec podobajú na svoje matky a synovia na otcov. Práve preto máme tie problémy.“

„Ja s otcom nemám žiaden problém.“

„Tak budeš mať. Pierre sa tomu snažil uniknúť. Málokto sa snažil tak ako on priviesť svojich rodičov do zúfalstva. Neodvratný osud ho priťahuje ako magnet. Nezhodli sa v ničom, a napriek tomu rozmýšľa rovnako ako otec. Rovnaký systém, len naopak. Už je rovnako otravný ako on.“

„Nikdy nerozprávaš o rodičoch.“

„Nie je o čom. Sú mŕtvi a pochovaní.“